

ПЛОВДИВСКИ
УНИВЕРСИТЕТ
1961

ПАИСИЙ
ХИЛЕНДАРСКИ

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ПО ГРАЖДАНСКОПРАВНИ НАУКИ

ПОДВЕДОМСТВЕНОСТ И ПОДСЪДНОСТ В ИСКОВИЯ ПРОЦЕС

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

Деница Георгиева Колева,
редовен докторант

Проф. д-р Силви Василев Чернев,
научен ръководител

Научна област 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление 3.6. Право
Докторска програма: Граждански процес

Пловдив, 2024

Дисертационният труд е обсъден на Катедрен съвет (КС) и е насочен за защита с решение на КС на Катедра „Гражданскоправни науки“ при Юридическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ от 18.10.2024 г.

Зачисляване в докторантура – Заповед № Р33-605/13.02.2017 г.,
Отчисляване с право на защита – Заповед № РД-21-584/13.03.2024 г.,

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на
20.02.2025 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	5
1. Актуалност на изследването.....	5
2. Предмет, цел и метод на изследването.....	6
3. Обем и структура на дисертационния труд	7
II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ОСНОВНОТО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	8
1. Глава Първа. Обща характеристика и разграничение.....	8
2. Глава Втора. Подведомственост на гражданските дела в исковия процес	11
3. Глава Трета. Подсъдност на гражданските дела в исковия процес	17
III. ОСНОВНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД И ОБОБЩЕНИЕ НА ПРЕДЛОЖЕНИЯТА DE LEGE FERENDA.....	27
1. Изводи de lege lata	27
2. Предложения de lege ferenda	30
2.1. В ГПК	30
2.2. В КМЧП.....	31
2.3. В ЗСВ.....	31
2.4. В АПК.....	31
IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	32

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на изследването

Представеният в настоящия автореферат дисертационен труд е посветен на подведомствеността и подсъдността на гражданските дела, като са разгледани по-задълбочено въпросите, които пораждаат дискусия в теорията и проблеми при правоприлагането, без да се анализират подробно постановките, чиято разработка в миналото продължава да бъде все още актуална и като цяло не поражда проблеми в практиката.

Изследването е ограничено само до вътрешната подведомственост и подсъдността на гражданските дела в исковия процес. Обемът и целите, които се поставят пред изследването, не позволяват да бъдат анализирани в дълбочина и въпросите на международната подведомственост на българските граждански съдилища, както и въпросите на подсъдността в изпълнителния и обезпечителния процес и охранителните производства.

Отделни въпроси на подведомствеността и подсъдността на гражданските дела традиционно са предмет на изследване в българската процесуална теория, но те не са били обект на самостоятелно съвременно монографично изследване. Теоретичната и практическата значимост на проблемите на подведомствеността и подсъдността на гражданските дела, както и връзката и съотношението между тези два института, обуславя необходимостта от такова изследване.

Част от уредбата на тези два института претърпя няколко изменения през 2015 г., 2017 г., 2018 г., и 2019 г., например нормативното закрепване на изведената от теорията „подсъдност поради връзка между делата“ в чл. 104, т. 6 от ГПК, забраната за арбитражна клауза по потребителски спорове, въвеждане на задължителна специална местна подсъдност по исковете на и срещу потребители и задължителна специална местна подсъдност по прекия иск на пострадалото лице срещу застрахователя на делинквента. Тези изменения са доказателство за необходимостта от анализ и евентуално преосмисляне на принципни постановки относно подсъдността на гражданските дела и съобразяване на уредбата им със съвременните обществени отношения. Доказателство за актуал-

ността на темата за подведомствеността на гражданските дела е и постановеното от Общото събрание на съдиите от Гражданска и Търговска колегия на ВКС и Общото събрание на съдиите от I и II колегия на ВАС Тълкувателно постановление № 1 от 29.09.2016 г. по тълкувателно дело № 1 от 2015 г. (ТП 1/2015), отнасящо се до естеството на правилата за разпределение на делата между общите и административните съдилища и последицата от нарушаване на тези правила.

2. Предмет, цел и метод на изследването

Основната цел на дисертационния труд е да представи анализ на актуалните въпроси на подведомствеността и подсъдността на гражданските дела в исковия процес в контекста на действащия ГПК, които пораждаат дискусия в теорията и проблеми при правоприлагането. За осъществяването на тази цел се поставиха следните основни задачи:

- да се разтълкуват нормите, отнасящи се до подведомствеността и подсъдността на гражданските дела в исковия процес;
- да се обобщят и подложат на критически анализ аргументите и изводите на авторите в българската правна доктрина относно дискусийни въпроси, отнасящи се до изследваните процесуалноправни институти;
- да бъдат синтезирани изводите на съдебната практика относно проблемите, които подведомствеността и подсъдността поражда в правоприлагането, и да се направи предложение за тяхното разрешаване;
- въз основа на постигнатите теоретични резултати да се формулират съответни предложения *de lege ferenda* за преодоляване на празноти и несъвършенства в уредбата на подведомствеността и подсъдността в исковия процес и на проблеми в правоприлагането.

Допълнителни задачи, които се поставиха в рамките на отделните глави:

- да се представи исторически и сравнителен анализ относно развитието на правната уредба на институтите на подведомствеността и подсъдността в исковия процес;
- да се анализират в дълбочина понятията за подведомственост и подсъдност в исковия процес;

- да се очертаят пределите на понятието за „гражданско дело“;
- да се изясни естеството на правилата, разпределящи делата между общите и административните съдилища, и последиците от нарушаването им;
- да се изследва съотношението между компетентността на държавните съдилища и арбитража;
- да се подложат на критически анализ проблемите в правната теория и в съдебната практика във връзка с прилагането на правилата на родовата и местна подсъдност;
- да се изясни правната същност на последиците от нарушаването на правилата на подведомствеността и подсъдността в исковия процес;
- да се прецени целта на законодателните изменения в материята на подведомствеността и подсъдността на гражданските дела и дали тя е постигната.

За постигане на резултатите от правното изследване в труда са използвани методите на исторически анализ на уредбата и сравнителноправен анализ, както и приложимите способности за тълкуване на действащата правна уредба с поглед върху достиженията на родната доктрина и юриспруденция. Анализът на поставените правни проблеми и научните изводи, както и предложенията за подобряване на законодателството, се съдържат на систематическото им място в труда. Резултатите от научното изследване и предложенията *de lege ferenda* са синтезирани в обобщен вид и в заключителната част на работата.

3. Обем и структура на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд се състои от 224 страници с шрифт на текста: Times New Roman 12 pt (или 325 стандартни машинописни страници съобразно стандарта от 1800 знака на страница), включващи заглавна страница, съдържание, списък на използваните съкращения, увод, три глави, посветени на проблемите на подведомствеността и подсъдността, заключение и библиография. В труда са направени общо 588 бележки под линия и са направени референции към 83 съчинения на български език и към 10 съчинения на чуждестранни автори, публикувани на английски, руски и немски език.

II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ОСНОВНОТО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В структурно отношение представения дисертационен труд следва класическото разделение на увод, изложение и заключение. Изложението, което съдържа същинското изследване на проблемите на труда, е разделено на три глави, като по-долу е очертано тяхното основно съдържание.

1. Глава Първа. Обща характеристика и разграничение

В първа глава на изследването е разгледана общата характеристика на институтите на подведомствеността и подсъдността в исковия процес и са направени съответни разграничения между тях. Анализът започва с исторически преглед на развитието на законодателната уредбата на двата института от приемането на Закона за гражданското съдопроизводство от 1892 г. до действащия ГПК. Следва сравнителноправен преглед на уредбата на двата института в законодателствата на Германия, Русия и САЩ като сравнения и сравнително-правни изводи са направени на систематичното място в дисертационния труд, където е засегнат съответния въпрос.

На следващо място, първата глава от дисертационния труд съдържа анализ на понятията за подведомственост и подсъдност, като авторът приема, че подведомствеността се изразява в способността да се правораздава по даден вид дела, а подсъдността е способността да се правораздава по определена част от делата от съответния вид (определена част от гражданските дела или определена част от административните дела), въз основа на което достига до извод, че разликата между тези две понятия е по-скоро от количествен, отколкото от качествен характер. В крайна сметка, чрез изследването на подведомствеността и след това на подсъдността всъщност се идентифицира кой е съдът с правораздавателна компетентност да разгледа и разреши конкретния гражданскоправен спор, който е повдигнат.

Важна част от първата глава е посветена и на изясняване обхватът на понятието за гражданско дело, от което зависят пределите на дисертационното изследване на подведомствеността и подсъдността – само на граждански дела и само в исковия процес. Приема се, че метода на правното регулиране е единствения надежден кри-

терий за определяне на характера на делото, но са разгледани и хипотезите, в които законодателят по изключение се отклонява от този критерий (чл. 203 – 207 от АПК, чл. 292 – 293 от АПК и чл. 299 – 300 от АПК, ТП 2/2014) и това законодателно решение е подложено на критика.

Специално внимание е отделено на предпоставките за допустимост и пределите на т. нар. „косвен съдебен контрол“, упражняван от гражданските съдилища спрямо административни актове, като контролът е обособен в две групи с оглед на неговия предмет – контрол върху нормативни административни актове от една страна и от друга – контрол върху общи и индивидуални административни, който на свой ред се подразделя на контрол за валидност и контрол за законосъобразност.

На следващо място изследването се съсредоточава върху анализ на двата института в качеството им на процесуални предпоставки. Подведомствеността и подсъдността като процесуални предпоставки са от категорията на положителните, т.е. изискването е тези предпоставки да са изпълнени. Подведомствеността обаче е абсолютна процесуална предпоставка – такава, за наличието на която съдът следи служебно по време на цялото производство по делото, до приключването му с влязло в сила съдебно решение, докато различните видове подсъдност са уредени различно. Функционалната и родовата подсъдност са абсолютни процесуални предпоставки. За нарушаването на правилата на функционалната подсъдност съдът следи служебно по всяко време на делото, а за родовата подсъдност срокът за служебна проверка е ограничен до приключване на производството по делото във втората инстанция. Местната подсъдност по правило е относителна процесуална предпоставка, т.е. съдът я проверява само при направено възражение от ответника в срока за отговор на исковата молба. Отклонение от това правило са задължителната местна подсъдност по местонахождение на недвижимия имот (чл. 109 от ГПК), както и местните подсъдности по чл. 108, ал. 2, чл. 113 и чл. 115, ал. 2 от ГПК. Те имат характер на абсолютна процесуална предпоставка, но както и за родовата подсъдност, съдът дължи служебна проверка само до определен от закона етап от развитието на делото. Подведомствеността се определя като процесуална предпоставка за съществува-

нето на правото на иск, а подсъдността като процесуална предпоставка за надлежното му упражняване.

Специално внимание в първата глава от дисертационния труд е отделено на анализа на естеството на правилата, които разпределят делата между общите и административните съдилища. Разгледана е позитивно-правната уредба, която обаче не дава еднозначен отговор на този въпрос, поради което са обсъдени още различните становища в процесуалната теория (българска и руска) и юриспруденцията. На критичен анализ е подложено ТП 1/2015 г., с което беше уеднаквена формираната по поставения въпрос противоречива съдебна практика формулирайки следният отговор: „*Съдебен акт, постановен от съд, който не е компетентен по правилата на подведомствеността, разпределящи делата между гражданските и административните съдилища, е недопустим.*“. В мотивите към постановлението се приема, че спорът за компетентност на граждански или административен съд да разреши конкретно дело е спор за подсъдност, а не за подведомственост – „*подведомствените на съдилищата дела се разпределят първо между районните, окръжните и административните съдилища в качеството им на първоинстанционни съдилища ... чрез правилата на родовата компетентност*“. Цитираното тълкувателно постановление е оценено от автора на дисертацията като положително, защото осигурява справедлив изход за тези гранични хипотези, в които е трудно делото да бъде определено като гражданско или административно, но се критикува разбирането, от което изхождат ВКС и ВАС, за да достигнат до извода, че порокът, от който страда съдебното решение, е недопустимост, а именно, че делата се разпределят между районните, окръжните и административните съдилища чрез правилата на родовата подсъдност. В дисертационният труд се застъпва разбирането, според което правилата, разпределящи делата между общите и административните съдилища, уреждат тяхната подведомственост, а не подсъдност, но според автора на дисертацията, постановеният в нарушение на тези правила съдебен акт ще бъде недопустим, а не нищожен, доколкото в крайна сметка спорът е разрешен от съд. Чрез подсъдността се разпределят делата вътре в системата на общите съдилища, съответно вътре между специализираните административни съдилища, а не между общите и специализираните съдилища. Чрез подведомствеността

пък се разпределят делата, от една страна, между съдилищата и другите учреждения извън системата на съдилищата, и от друга страна – вътре в системата на съдилищата между наказателните, гражданските и административните съдилища. При произнасяне на граждански съд по дело, което е подведомствено на административните съдилища, както и в обратната хипотеза, сме изправени пред липса на положителна процесуална предпоставка за съществуването на правото на иск, което от своя страна означава, че съдебното решение е постановено по недопустим иск и ще подлежи на обезсилване като недопустимо. Чрез това разрешение според автора на дисертацията в най-голяма степен се постига баланс между буквата на закона и интересите на страните. Това разбиране съответства и на духа на закона, който допуска осъществяване от гражданския съд на косвен съдебен контрол върху административни актове съгласно чл. 17, ал. 2 от ГПК.

2. Глава Втора. Подведомственост на гражданските дела в исковия процес

Втора глава е посветена на въпросите на подведомствеността на гражданските дела, като анализът в нея започва с очертаване обхвата на общата подведомственост на съдилищата, след което изследването се съсредоточава върху изясняване на съотношението между компетентността на различните видове държавни съдилища, както и между компетентността на държавните съдилища и арбитража.

Направен е исторически преглед на основанията за съществуването на особени юрисдикции, тяхната компетентност, както и конституционособразността им с оглед на действащата Конституция. Според чл. 119 на действащата Конституция правораздаването се осъществява само от съдилища – било от съдилищата, изброени в ал. 1 на този член, било от особени (специализирани) съдилища съобразно ал. 2 на чл. 119 от КРБ. Именно липсата на изрична уредба става основа за формирането на противоречиви становища в правна теория, като в известна степен противоречие относно допустимостта на особените юрисдикции при действието на КРБ се наблюдава и в изразените от самия КС становища през различни години по повод на искания за установяване на противоконституционност на норми, възлагащи определени правомощия

на КЗК. Като положително се оценява застъпеното от КС разбиране (обективизирано в РКС 6/2008 г.), според което, за да се изпълни конституционното изискване за осъществяване на правораздаването от съдилищата е задължително да се гарантира възможност за оспорване на тези актове пред съд, който окончателно да разреши правния спор. Това разбиране на КС дава възможност за възлагане на правораздавателни функции на несъдебни органи, гарантирайки в най-пълна степен правата на гражданите, чрез изискването, за да се спазят разпоредбите на КРБ, да бъде обезпечена възможност за съдебен контрол и окончателно произнасяне на съд по съответния спор, който е бил предмет на производството пред особената юрисдикция. По този начин, чрез възлагане разрешаването на определени правни спорове в компетентността на особени юрисдикции, се постига, от една страна, разтоварване на общите съдилища, а, от друга страна, се създават условия за по-бързо и компетентно разглеждане и разрешаване на съответни специфични спорове чрез по-тясна специализация на членовете на органа, който решава спора.

Разгледан е и въпросът за допустимостта гражданските съдилища да се произнасят и да разрешават спорове, възложени в компетентност на особените юрисдикции в светлината на практиката на ВКС по дела в които гражданските съдилища разглеждат иски за вреди, претърпени вследствие на извършени нарушения по ЗЗК и тяхната обвързаност от влязло в сила решение на ВАС, респ. на КЗК за установяване на извършено нарушение.

Направена е съпоставка между подведомствеността на гражданските дела разбираана като компетентност на гражданските съдилища да разгледат всички граждански дела и арбитражируемостта на гражданските спорове като предпоставка за осъществяване на договорно основано частно правосъдие. Разгледани са различните становища в правната теория, като е застъпено е разбирането, че арбитражното споразумение не дерогира подведомствеността на държавния съд и е формиран извод, че компетентността на държавния и арбитражният съд могат да съществуват паралелно. Наличието на сключено между страните арбитражно споразумение не дерогира подведомствеността на съда по спора, който е предмет на арбитражното споразумение. То представлява относителна отрицателна процесуална предпоставка за надлежното упражняване

на правото на иск. На нея трябва да се позове ответникът в срока за отговор на исковата молба. Съдът не дължи служебна проверка и при липса на надлежно възражение, направено в преклузивния за това срок, съдът е длъжен да разгледа и реши делото. Ако пък бъде постановено решение от държавния съд въпреки надлежно заявения отвод, който неправилно не е бил зачетен от съда или поради неправилна преценка на съда относно валидността на арбитражното споразумение, тогава решението ще бъде недопустимо, а не нищожно. При обжалване и позоваване на този порок във въззивната жалба решението ще бъде обезсилено и производството по делото ще бъде прекратено от въззивната инстанция. При прекратяване на делото, поради уважен отвод за наличие на арбитражно споразумение, се заличават с обратна сила извършените до този момент процесуални действия пред държавния съд. Внесената държавна такса за предявяване на иска не се връща и делото не се препраща от държавния съд на уговорения между страните арбитраж. Предявяването на иска пред държавния съд не води до висящност на делото пред арбитража от датата на исковата молба, подадена пред държавния съд – арбитражното производство започва в деня, когато ответникът е получил искане спорът да бъде отнесен до арбитраж или при институционен арбитраж – в дена на постъпване на исковата молба в арбитража, освен ако страните са уговорили друго. Затова и делото не се препраща, защото то не продължава пред арбитража, а започва от начало. Извършените в производството пред държавния съд действия трябва да бъдат извършени отново, но пред арбитражния съд и при спазване на арбитражната процедура.

При прекратяване на образуваното пред държавния съд дело се заличават с обратна сила и материално-правните последици на предявяването на иска. Поради това в дисертационният труд е разгледана хипотеза, в която въпросът за валидността на арбитражната клауза е спорен между страните и е предложен изход от ситуацията, при която е възможно съдът да приеме, че клаузата е действителна и делото бъде прекратено, а междувременно да е изтекъл давностен или преклузивен срок, който пречатства възможността да се получи след това защита от арбитража.

Анализирана е и обжалваемостта на определението с което съдът се произнася по заявен отвод за арбитраж. Когато приема, че

споразумението е действително, съдът постановява определение, с което прекратява делото и това прекратително определение на общо основание подлежи на обжалване с частна жалба и ако бъде потвърдено от въззивната инстанция, нейното определение като преграждащо развитието на делото ще подлежи на обжалване с частна касационна жалба на основание на чл. 274, ал. 3, т. 1 от ГПК.

Ако възражението не е заявено своевременно от ответника или съдът е приел, че арбитражното споразумение е нищожно, изгубило е своята сила или не може да бъде изпълнено, определението, с което възражението се оставя без уважение, макар да е различно от определението по чл. 15, ал. 1 от ГПК, с което съдът се произнася служебно по подведомствеността, подлежи на обжалване по аналогия на чл. 15, ал. 2 от ГПК, защото има отношение към подведомствеността на делото. В този случай обаче определението не прегражда развитието на делото пред държавния съд и затова, с оглед на разясненията по т. 9 от ТР 1/2013 на ОСГТК на ВКС, ако бъде потвърдено от въззивната инстанция, нейното определение ще бъде окончателно. На касационно обжалване като преграждащо развитието на делото ще подлежи само определението на въззивната инстанция за отмяна на първоинстанционното определение, с което възражението е оставено без уважение, защото в този случай въззивната инстанция със своето определение ще прекрати делото.

Във връзка с арбитраруемостта на гражданските спорове в дисертационният труд са разгледани и законодателните изменения в ГПК, ЗМТА и ЗЗП от 2017 г., както и формираната във връзка с тях практика на ВКС.

На следващо място в дисертационния труд е анализирано съотношението между международната и вътрешната подведомственост на съдилищата по граждански дела, но, както се посочи вече, без да се предприема цялостен анализ на въпросите относно международната подведомственост на българските съдилища.

Разгледан е също и съдебният имунитет като способ за ограничаване на правораздавателната власт на съдилищата и като отрицателна процесуална предпоставка за съществуването на правото на иск.

Изследването продължава с анализ на производство по проверка на подведомствеността и обжалваемостта на актовете, постановени по въпроси на подведомствеността. Разгледана е обжал-

ваемостта както на първоинстанционните определения, така и възможността за въззивно и касационно обжалване на определенията по въпроси на подведомствеността с оглед на разясненията, дадени в т. 9, буква „в“ от ТР 1/2013, като е направен извод, че и въззивното определение за отмяна на определение на първата инстанция, с което тя е приела, че делото е подведомствено на съда подлежи на касационно обжалване, защото в този случай отново се стига до преграждане на развитието на делото. Тази хипотеза обаче ще се осъществи, само ако първоинстанционният съд се е произнесъл с изрично определение по въпроса за подведомствеността на делото, а не с решението по същество на спора. Определението на въззивния съд, с което е потвърдено определението на първоинстанционния съд, с което е оставен без уважение отводът за неподведомственост, респективно е отменено определение, с което първоинстанционният съд е уважил отвод за неподведомственост, не подлежи на касационно обжалване, тъй като няма преграждащ характер и не попада в актовете по чл. 274, ал. 3 от ГПК – с него съдът приема, че делото му е подведомствено.

Възможността да се обжалва самостоятелно определението на съда, с което се е произнесъл по въпроса за подведомствеността на спора, съществува, само ако няма произнесено решение по същество. Подаването на частна жалба срещу определението на съда по въпроса за подведомствеността не спира производството по делото, като съгласно чл. 277 от ГПК единствено съдът по жалбата може да спре производството до произнасянето му, ако прецени това за необходимо. Следователно възможна е хипотеза, при която да е постановено определение, с което се оставя без уважение отвод за неподведомственост на делото, и успоредно с развитието на производството по неговото обжалване и преди произнасянето на горната инстанция първоинстанционният съд да постанови решение по същество на материалноправния спор. В този случай правният интерес на жалбоподателя от обжалването на определението по възражението за неподведомственост е отпаднал и частната жалба следва да бъде оставена без разглеждане, а производството по нея да се прекрати като процесуално недопустимо. След постановяване на решение по делото пътят за защита е чрез неговото обжалване и въвеждане с въззивната, респ. касационната жалба на

твърдения за неподведомственост на делото, независимо дали такова възражение е правено на по-ранен етап.

На следващо място в първа глава на дисертационния труд е анализирано производството за разглеждане на спорове за подведомственост пред Върховния касационен съд. Спор за подведомственост може да възникне само между съд и друго държавно учреждение, което стои извън съдебната система и може да бъде повдигнат само след влизане в сила на определението на държавния съд и съответно на акта на несъдебния орган, с които те приемат, че делото не им е подведомствено. Производството е едноинстанционно – постановеното по спора определение е окончателно. С него ВКС се произнася по същество на спора за подведомственост, като посочва компетентния орган. Направените в производството разноси (например държавна такса, адвокатско възнаграждение) се преразпределят с решението по същество на материалноправния спор с оглед на неговия изход. Постановеният в това производство акт обвързва съдът, респ. несъдебния орган. Затова, след като спорът за подведомственост е разрешен по установения ред, органът на който делото е изпратено не може отново да прави проверка за това дали е компетентен да разгледа иска и по този начин да ревизира акта на ВКС.

В представеното дисертационно изследване е отделено е специално внимание на последиците от нарушаване на правилата на подведомствеността, т.е. на вида на порока на решенията, постановени в нарушение на тези правила. Застъпено разбирането, за нищожност на съдебното решение във всички случаи, в които съдът е излязъл извън пределите на правораздавателната си власт. Такова произнасяне на съда извън пределите на правораздавателната му власт несъмнено ще е налице в хипотезите, в които като страна по делото е конституирана чужда държава или лице със съдебен имунитет, извън изключенията по чл. 18, ал. 1 от ГПК. Няма да е налице излизане извън пределите на правораздавателната власт на съда обаче, когато общ съд е постановил решение по дело, което е възложено в компетентността на административните съдилища, както и обратното – това нарушение на подведомствеността не води до нищожност на решението, а до неговата недопустимост. Нарушаването на международната подведомственост пък опорочава съдебното решение само в хипотезите на изключителна меж-

дународна подведомственост на друг съд, в който случай решението ще бъде нищожно. В останалите случаи, когато международната компетентност е уредена като паралелна, нарушението ще има значение само при своевременно заявен от ответника отвод, т.е. има характер на относителна процесуална предпоставка, липсата на която води до недопустимост на решението.

Разгледани са още и хипотези на нарушена подведомственост при обективно съединяване на искове, когато нарушението се отнася само до един или няколко от съединените искове.

3. Глава Трета. Подсъдност на гражданските дела в исковия процес

Трета глава обхваща въпросите на подсъдността по граждански дела в исковия процес. Предложено е деление на подсъдността на различни видове с оглед на различни класификационни критерии (родова/местна; договорна/законова/определена от съда; пълна/по делегация), след което изследването се съсредоточава върху родовата и местната подсъдност.

Анализът на родовата подсъдност следва законодателната уредба в чл. 103 и чл. 104 от ГПК, като са разгледани последователно общите критерии за определяне на родовата подсъдност и специалните правила, които са установени за някои особени иски производства.

Родовата подсъдност разпределя различните видове дела между различни по степен съдилища, които са натоварени да осъществяват функциите на първа инстанция. Този вид подсъдност се обозначава в теорията още като материална или предметна подсъдност, защото делата се разделят по материя – с оглед на естеството на материалното правоотношение, което е предмет на иска, но това означение се критикува от автора на дисертационния труд. При действието на ГПК от 2008 г. определянето на родовата подсъдност като предметна подсъдност е непрецизно, защото материалния критерий, който е определящ само за исковете по чл. 104, т. 1 и т. 5 от ГПК, а за останалите групи правоотношения законодателят е въвел допълнителен критерий – цената на предявения иск. В тези случаи разпределението на делата между районните и окръжните съдилища се прави въз основа на комплексен критерий и е допустимо искове, които имат за предмет едни и същи матери-

ални правоотношения, да имат различна родова подсъдност заради различния размер на иска.

С оглед определянето на родовата подсъдност в дисертационния труд е отделено внимание на въпроси свързани с определянето на цената на иска на различните видове искове – облигационни, вещни, негаторен иск, облигационни искове, които пряко рефлектират върху вещни права (напр. за разваляне, унищожаване или нищожност на договор, с който се прехвърлят вещни права), както и на промяната в родовата подсъдност, която може да настъпи в резултат на увеличаването или намаляването на цената като форма на последващо изменение на иска.

Направено е разграничение между понятията за „търговски спор“ и „търговско дело“, които се използват от законодателя при определяне на родовата подсъдност на делата, както и с оглед на съдопроизводствения ред за тяхното разглеждане и имуществения праг за допустимост на касационно обжалване на постановените по тях въззивни решения. В тази връзка е обсъдено и допълнението на чл. 113 от ГПК (обн. ДВ, бр. № 100 от 2019 г.), с което се предвиди, че делата по искове на и срещу потребители се разглеждат като граждански по реда на общия исков процес. Преди това допълнение, ако потребителският спор имаше за предмет правоотношения по едностранна търговска сделка, то делото се образуваше като търговско и в зависимост от цената на иска се разглеждаше от районен съд по общия ред или от окръжен съд по реда на предвиденото в Глава тридесет и втора от ГПК особено производство за търговски спорове. Според действащата уредба делата с предмет правоотношение, по което една от страните има качеството на потребител, се образуват като граждански и се разглеждат по реда на общия исков процес, независимо от родовата им подсъдност, като за тях е приложим предвиденият в чл. 280, ал. 3, т. 1, пр. 1 от ГПК праг за касационно обжалване от 5 000 лв., ако въззивните решения са постановени след влизане в сила на изменението.

Дисертационното изследване обхваща и усложненията в исковия процес които възникват при обективно съединяване на искове и съответно при предявяване на иска като частичен и които усложнения имат свое отражение върху родовата подсъдност на делата. Новият ГПК не съдържа изрични правила за определяне на цената на иска при обективно съединяване на няколко иска в обща искова

молба. В немското право за определяне на цената на иска при съединяване се взема предвид сборът от стойността на съединените искове, но само ако съединяването е допустимо и без да се включват стойностите на насрещния иск или на възражението за прихващане, както и плодовете и лихвите, като акцесорни вземания, които се претендират в същото дело. Същият подход е бил използван и у нас при действието на ЗГС в редакцията от 1892 г. и от 1930 г. Аналогично правило се е съдържало и в чл. 55, ал. 3 от ГПК от 1952 г. (отм.), според което при предявяване на няколко иска с една молба цената е равна на сбора на отделните искове. Следователно, когато исковете са съединени в обща искова молба, тяхната подсъдност трябва да се определя от общия сбор на отделните искове. Това разбиране се е поддържало в по-старата литература, при действието на ЗГС, но поради систематичното място на разпоредбата на чл. 55, ал. 3 от ГПК от 1952 г. в частта относно определянето на размера на дължимата държавна такса (вж. чл. 55, ал. 1 и ал. 2 от ГПК от 1952 г.) във формираната при нейното действие съдебна практиката се е утвърдило разбирането, че тя указва само начина, по който се определя размерът на държавната такса – върху сбора от всичките суми, и няма отношение към родовата и функционалната подсъдност, както и към допустимостта до касационно обжалване. При действието на новият ГПК, поради липса на правило, което да води до кумулиране на цената на иска при предявяване на кумулативно съединени искове, теорията и константната съдебна практика единодушно приемат, че от значение за родовата подсъдност на делото е цената на отделните искови претенции, а не общият сбор от тяхната цена. Това разбиране се засъдържа от ВКС, защото обслужва неговия интерес за намаляване на натовареността му чрез ограничаване на достъпа до касация, тъй като от цената на иска се определя не само родовата подсъдност и държавната такса, но и допустимостта на касационното обжалване по чл. 280, ал. 3 от ГПК. То обаче не отчита натовареността на районните съдилища, които се оказват длъжни да разгледат съединените в едно дело искове, сборът от отделните цени на които иначе надхвърля имуществения критерий за определяне на родовата подсъдност по чл. 104, т. 3 или т. 4 от ГПК. Така, дори искове, между които съществува връзка, но които с оглед на своята цена имат различна родовая подсъдност, трябва да бъдат предявени отделно и да

се водят отделни дела (някое от които може да има преюдициално значение спрямо другите) или алтернативно – да бъдат предявени с обща искова молба пред окръжен съд, който от своя страна може да ги разгледа основавайки се на чл. 270, ал. 4 от ГПК или по своя преценка да ги раздели въпреки връзката между тях, без това разделяне да може да бъде обжалвано. С измененията от 2015 г. в чл. 104 и чл. 210, ал. 2 от ГПК обаче се изключи възможността за разделяне на искове между които съществува връзка, а цената на отделните искове вече няма такова определящо значение. При действието на новата т. 6 на чл. 104 от ГПК дори когато някои от съединените искове, с оглед на тяхната цена, биха били подсъдни на районен съд, ако те са съединени в обща искова молба с поне един иск, подсъден на окръжен съд, и всички подлежат на разглеждане по реда на едно и също производство, окръжният съд ще бъде родо̀во компетентен да разгледа всеки един от съединени искове.

Следващата част от изследването в трета глава от дисертационния труд е посветено на въпросите на местната подсъдност като е отделено внимание на различните критерии – общи и специални за определяне на местна подсъдност и на възможните колизии между тях, например въпросът дали местната подсъдност по чл. 108, ал. 2 от ГПК изключва приложението на изборната подсъдност по чл. 114 от ГПК, която дава право на ищеца по трудов спор да предяви своя иск по реда на общата местна подсъдност или по мястото, където той обичайно полага своя труд, ако то попада в различен съдебен район, тогава когато ответник по трудовия спор е държавно учреждение.

Местната подсъдност разпределя делата между множеството районни, респ. множеството окръжни съдилища, в страната, които по правилата на родовата подсъдност се явяват компетентни да разгледат съответното дело. Тя се основава на връзката на делото с териториалния район на съда и се предпоставя от родовата подсъдност на делото, поради което се проверява от съда само при положителен изход от проверката на родовата подсъдност. За разлика от последната, която е установена в публичен интерес, местната подсъдност е установена в частен интерес било на ответника, било на ищеца по делото. Затова съдът следи за нейното спазване, само когато законът изрично му вмениява такова служебно задължение или при своевременно заявено възражение на ответника.

Общата местна подсъдност е установена в чл. 105 от ГПК и е изградена от няколко правила, които са установени с оглед вида на ответника (физическо лице, юридическо лице, държавата, респ. държавни учреждения). Нарича се обща, защото се прилага за всички граждански дела (в широк смисъл), независимо от техния предмет, за които не е установена специална местна подсъдност като изключение от общата. Всички останали разпоредби в ГПК или в друг нормативен акт, които установяват местна подсъдност, различна от тази по чл. 105 от ГПК, са специални по отношение на нея и поначало я дерогират, но законодателят установява различни критерии за това. Правилата на чл. 106 и чл. 107 от ГПК пък се разглеждат в частта посветена на общата местна подсъдност, защото от гледна точка на предмета на делото те се явяват общи, тъй като се прилагат независимо от вида на предявения иск, но от гледна точка на страните са специални, защото се прилагат вместо общото правило на чл. 105 от ГПК, само когато е налице установената от закона особеност по отношение на ответника (малолетно или пълно запретиено лице; лице без постоянен адрес на територията на Република България или трайно пребиваващо в чужбина). Във връзка с подсъдността на искове срещу малолетни лица в дисертационния труд е предложено разрешение на хипотезата, която не е изрично уредена от закона, а именно – къде следва да се предяви искът, когато родителите имат регистрирани постоянни адреси в различни населени места, които попадат в районите на различни съдилища. Според автора на труда в тези случаи местната подсъдност трябва да се определи по аналогия на чл. 116 от ГПК по постоянния адрес на единия от родителите, по избор на ищеца. При това единият от родителите не би могъл да направи възражение за местна неподсъдност и да иска делото да се препрати на родово компетентния съд по неговия адрес, ако искът е предявен по адреса на другия родител. Това е така дори ако фактическото пребиваване на родителя, по чиито адрес е предявен иска, не съвпада с регистрирания от него постоянен адрес, а с този на другия родител. Законът не се интересува от фактическото местопребиваване, а от регистрирания постоянен адрес, като при разминаване между тях лицето следва да понесе неблагоприятните последици от собственото си бездействие, изразяващо се в неподаване на заявление за промяна на вписани обстоятелства в регистъра на населението.

Дисертационното изследване обхваща и субективното съединяване на искове като усложнение на исковия процес, което има отражение върху местната подсъдност на делата. Разпоредбата на чл. 116 от ГПК намира приложение единствено в хипотеза на първоначално субективно пасивно съединяване на искове, но не и в хипотеза на последващо съединяване на искове. Ако субективното съединяване представлява едновременно с това и форма на обективно съединяване на няколко иска срещу различни ответници, каквото се наблюдава в хипотезите на обикновено другарство, тогава от значение за допустимостта на избора по чл. 116 от ГПК е връзката, в която се намират исковите. Ако исковите са съединени в условията на евентуалност, нормата на чл. 116 от ГПК не може да намери приложение, а местната подсъдност се определя с оглед на постоянния адрес или седалището на ответника по главния иск. Искът срещу евентуалния ответник ще следва местната подсъдност на иска срещу главния ответник. В хипотезите обаче на кумулативно или алтернативно съединяване на искове срещу различни ответници местната подсъдност на съединените искове ще се определи било от правилото на чл. 116 от ГПК, било от общата местна подсъдност, ако постоянният адрес, респ. седалището, на всички ответници е в района на един и същи родово компетентен съд.

След анализа на общите правила на местната подсъдност изложението продължава с изследване на същността и приложението на специалните видове местна подсъдност, които са обособени в две големи групи обхващащи видовете задължителна местна подсъдност (чл. 109, чл. 110, чл. 113 и чл. 115, ал. 2 от ГПК) и изборна местна подсъдност (чл. 111, чл. 112, чл. 114 и чл. 115, ал. 1 от ГПК).

Под задължителна местна подсъдност се визират предвидени в закона правила за определяне на местната подсъдност по определена категория искове, които правила изключват приложението на общата местна подсъдност и за спазването на които съдът следи служебно. Една от най-често прилаганите задължителни подсъдности е установената в чл. 109 от ГПК местна подсъдност по местонахождение на имота. Нейният анализ в дисертационния труд включва изясняване на конкретните искове, за които тя се прилага и очертаване пределите на задължението на съда за служебна проверка относно спазването на нейните правила. Анализирани са и правилата на задължителната местна подсъдност по чл. 110 от

ГПК като е направена съпоставка между нея и подсъдността по чл. 109 от ГПК и е изяснено тяхното съотношение, в хипотезите в които има основание за прилагане и на двата вида задължителна подсъдност, например при искът за делба на недвижим имот, който съгласно чл. 109 от ГПК се предявява пред съда по местонахождение на имота, а съгласно чл. 110 от ГПК се предявяват по мястото, където е открито наследството. Когато съсобствеността върху един имот има изцяло наследствен характер, ще се приложи правилото на чл. 110 от ГПК, но когато със смъртта на наследодателя възниква съсобственост, при която част от съсобствениците са сънаследници, а другата част са обикновени съсобственици или преживелият съпруг при прекратена със смъртта на наследодателя съпругеска имуществена общност, правилото на чл. 110 от ГПК няма приоритет над това по чл. 109 от ГПК. Същото важи и в хипотеза, при която съсобствеността е възникнала от наследяване и друг юридически факт, различен от наследяване, например прехвърлителна сделка. В тези случаи ищецът може да избере дали да предяви иска за делба по местооткриване на наследството или по местонахождението на недвижимия имот. Тогава и двете съдилища ще бъдат компетентни да се произнесат по така предявения иск.

Разгледани са и новите видове специална местна подсъдност, които с последните законодателни изменения в ГПК (Обн. ДВ, бр. № 65/2018 г., в сила от 07.08.2018 г.) са установени като задължителни, защото изключват приложението на общата местна подсъдност, без да се предоставя право на избор за ищеца, а именно местната подсъдност по чл. 113 от ГПК за исковете на и срещу потребители, която е приложима към индивидуални искове, предявени от или срещу физическо лице в качеството му на потребител; и местната подсъдност по чл. 115, ал. 2 от ГПК за исковете за обезщетение по Кодекса за застраховането на увреденото лице срещу застраховател, Гаранционния фонд и Националното бюро на българските автомобилни застрахователи. Разпоредбата на чл. 115, ал. 2 от ГПК е нова и беше приета през 2017 г., а след това и изменена през 2018 г. като част от промените в ГПК, приети с цел да се постигне по-равномерно разпределение на делата между съдилищата в страната и осигуряване на съответствие между района, където се гледа делото, и мястото, където се събират доказателства за фактите по спора. Преди приемането на разпоредбата тези искове се

предявяваха по правилата на общата местна подсъдност, което водеше до съсредоточаване на делата предимно в София, доколкото там обикновено се намира седалището на застрахователя – ответник, а също така и на Гаранционния фонд и на Националното бюро на българските автомобилни застрахователи, които могат да бъдат ответници по такъв иск.

Останалите видове специална местна подсъдност са установени от законодателя като възможна алтернатива на общата местна подсъдност, прилагането на която е предоставено в избор на ищеца. За тяхното спазване съдът не дължи служебна проверка, а ответникът не може чрез възражение да осуети избора на ищеца. С предявяването на исковата молба избраната от ищеца местна подсъдност се стабилизира и ответникът не може да иска прилагането на правилата на общата местна подсъдност – когато искът е предявен по правилата на изборната, респ. да иска прилагане на специалната изборна подсъдност, когато искът е предявен по правилата на общата местна подсъдност. Той обаче може да възрази за нарушена местна подсъдност поради липса на предпоставките за прилагане на съответната избрана от ищеца специална местна подсъдност.

Направен е анализ още на местната подсъдност поради връзка между делата, на договорната и функционалната подсъдност, както и на подсъдността по делегация.

Разгледани са действията на съда във връзка с проверката на подсъдността на делото, видовете подсъдност за които се извършва служебна проверка и срокът, до който съществува задължението на съда за служебна проверка, както и сроковете в които ответникът може да направи надлежно възражение за нарушаване на съответен вид подсъдност.

Съгласно чл. 119, ал. 2 от ГПК за подсъдност на делото по местонахождението на недвижимия имот съдът следи служебно до приключване на първото по делото заседание в първата инстанция. В същия срок ответникът може да направи възражение за нарушаване на тази подсъдност, т.е. спрямо това възражение не важи преклузията по чл. 133 от ГПК, която настъпва с изтичането на срока за отговор на исковата молба за другите възражения на ответника.

В първоначалната редакция на разпоредбата срокът за служебната проверка и възражението на ответника беше определен до

приключване на съдебното дирене пред първата инстанция, но изменението беше направено с цел да се уеднакви срокът с този по новоприетата ал. 3 на чл. 119 от ГПК, с която беше предвидена служебна проверка до приключване на първото по делото заседание на още няколко вида местна подсъдност, освен тази по местонахождение на недвижимия имот. Така измененият срок по ал. 2 на чл. 119 от ГПК ще се окаже различен (по-кратък) от предвидения в предишната редакция на нормата, само когато не може да бъде проведено съдебно дирене още в първото по делото съдебно заседание. Възможно е обаче делото да бъде разгледано и решено в рамките на едно съдебно заседание, т.е. още в първото по делото заседание да се пристъпи към съдебно дирене и устни състезания и делото да бъде обявено за решаване – в този случай ще се окаже, че дори при действието на новата редакция на разпоредбата съдът ще дължи служебна проверка на местната подсъдност по чл. 109 от ГПК до приключване на делото в първата инстанция. Съгласно новата ал. 3 на чл. 119 от ГПК другите видове местна подсъдност, за които съдът следи служебно, са местната подсъдност по чл. 108, ал. 2 за искове срещу държавата и държавни учреждения, местната подсъдност на исковите на и срещу потребител по чл. 113 от ГПК и местната подсъдност на застрахователните спорове по чл. 115, ал. 2 от ГПК. Съдът дължи служебна проверка за тези видове местна подсъдност до приключване на първото по делото съдебно заседание, но възражението на ответника за местна неподсъдност на делото е ограничено до срока за отговор на исковата молба, т.е. съвпада е с общия срок, в рамките на който по правило са допустими възражения за местна неподсъдност. Следователно задължението за служебна проверка на съда винаги ще съществува в по-дълъг срок в сравнение със срока, в който съществува право за ответника да направи възражение за нарушаване на правилата на съответната местна подсъдност. Това ограничение на ответника се явява излишно с оглед на установения по-дълъг срок на задължението на съда за служебна проверка на тези видове местна подсъдност, защото неспазването на срока от ответника не може да бъде скрепено със санкция, ако възражението е направено след срока за отговор на исковата молба, но преди приключване на първото по делото съдебно заседание. Въпреки че възражението на ответника е просрочено, съдът е длъжен да препрати делото на местно ком-

петентния съд, защото за него все още съществува задължение да следи за този вид подсъдност; ако възражението е било основателно, а съдът го е отхвърлил като просрочено и не е препратил делото, постановеното съдебно решение може да бъде обжалвано и обезсилено на това основание.

Специално внимание в изложението е отделено за изясняване на последиците, до които се стига при нарушаване на различните видове подсъдности – видът на порока на решенията постановени в нарушение на тези правила и процесуалните способности за защита.

При неподсъдност на делото между страните и съда възниква валидно процесуално правоотношение, защото ищецът притежава право на иск, но е допуснал нарушение при неговото упражняване. Значението на това нарушение е различно в зависимост от вида на подсъдността, която е нарушена. Този порок е отстраним, а постановеното въпреки нарушението съдебно решение, макар и в повечето случаи да е порочно, ще бъде валидно и ако не бъде атакувано в срока за обжалване, ще влезе в сила и ще породи правни последици.

Липсата на положителна, респ. наличието на отрицателна процесуална предпоставка засяга валидността на постановеното съдебно решение, но докато абсолютните процесуални предпоставки винаги се свързват с обезсилване на недопустимото съдебно решение, то липсата на положителна, респ. наличието на отрицателна процесуална предпоставка от категорията на относителните опорочва съдебното решение, само когато ответникът се е позовал на нарушението в определен от закона срок. Така нарушаването на правилата на функционалната и родовата подсъдност, като абсолютни процесуални предпоставки, винаги води до недопустимост на съдебното решение, а нарушаването на правилата на местната подсъдност може да доведе до недопустимост на съдебното решение, но само в определени случаи.

Във всички разгледани хипотези на нарушаване на някой от видовете подсъдност, когато нарушението е довело до недопустимост на постановеното по делото съдебно решение (т.е. направено е своевременно възражение или е съществувало задължение за съда да извърши служебно проверка), порокът може да бъде отстранен по пътя на обжалването като дисертационният труд съдържа анализ на реда за процедиране при констатиране на порока от въззивната инстанция (по повод на надлежно заявено оплакване във

въззивната жалба или в изпълнение на задължение за служебна проверка в случаите на родова подсъдност), респ. от касационната инстанция по повод на надлежно заявено оплакване в касационната жалба. Разгледани са и хипотези на обективно съединяване на искове, когато порокът засяга всички предявени искове или само един от тях, като са отчетени особеностите в зависимост от това дали съединените искове се намират във връзка помежду си.

Обхванати са още и въпросите за обжалваемостта на определенията по подсъдността на делото, както и производствата за разглеждане на препирни за подсъдност и за определяне на подсъдност от ВКС.

III. ОСНОВНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД И ОБОБЩЕНИЕ НА ПРЕДЛОЖЕНИЯТА DE LEGE FERENDA

Дисертационният труд предлага цялостно и систематически завършено изследване на многообразните въпроси на подведомствеността и подсъдността на гражданските и търговските дела в общия исков процес и в особените искови производства, които въпроси не са били обект на самостоятелен доктринален анализ до момента. Трудът обобщава становищата в съдебната практика и правната доктрина и предлага самостоятелен отговор на всеки от поставените проблеми. Изследването използва широко сравнителноправния метод, като обръща поглед и към историческото развитие на уредбата на двата института.

1. Изводи de lege lata

Дисертационният труд включва анализ на действащата законодателната уредба, както и в исторически план вече отменената относима уредба по поставените въпроси и анализ на правната теория и съдебната практика относно подведомствеността и подсъдността на гражданските дела, въз основа на което бяха формулирани изводи de lege lata на съответното място в работата. Тези изводи могат да бъдат синтезирани в следния вид:

По въпроси на подведомствеността на гражданските дела:

1.1. Във връзка с последиците от нарушаване на подведомствеността на гражданските дела беше разгледан въпросът за естест-

вото на правилата, разпределящи делата между общите и административните съдилища, като се достигна до извод, че тези правилата уреждат подведомственост на делата, а не тяхната подсъдност, но постановеният в нарушение на тези правила съдебен акт е недопустим, а не нищожен.

1.2. Във връзка с арбитражното споразумение като източник на компетентност за арбитража, успоредна с компетентността на държавните съдилища, беше разгледано приложното поле на арбитража и се достигна до извод, че уговарянето на арбитраж относно облигационни искове, които пряко рефлектират върху вещни права върху недвижим имот, е недопустимо, но споровете свързани с вещни права върху движими вещи, както и споровете за изпълнението, респ. последиците от неизпълнението на други задължения по такива облигационни договори, вкл. такива, които се отнасят до недвижими имоти (напр. иск за разваляне на предварителен договор за продажба на недвижим имот), са арбитражни.

1.3. Във връзка с обжалваемостта на актовете, постановени по въпроси на подведомствеността, след анализ на разясненията в т. 9, буква „в“ от ТР 1/2013 се направи обоснован извод, че освен въззивно определение с което се потвърждава определение на първоинстанционен съд за прекратяване на производството поради неподведомственост, на касационно обжалване подлежи и въззивно определение за отмяна на определение на първата инстанция, с което тя е приела, че делото е подведомствено на съда (когато се е произнесла с изрично определение по въпроса за подведомствеността на делото), защото в този случай отново се стига до преграждане на развитието на делото пред сезирания с иска съд.

По въпроси на подсъдността на гражданските дела:

1.4. Критериите за определяне на родовата подсъдност на гражданските дела бяха подложени на анализ, в резултат на който се направиха редица изводи, например, че след приемането на новата т. 6 на чл. 104 от ГПК „цената на иска“ като елемент от комплексния критерий за определяне на родова подсъдност на окръжен съд по чл. 104, т. 3 и т. 4 от ГПК вече няма решаващо значение при първоначално обективно съединяване на искове, защото е достатъчно един от съединените искове да е подсъден на окръжен съд на определено основание, дори той да е неощеняем (например по т. 5 от ГПК). По отношение на специалните разпоредби, уреждащи

родова подсъдност в отклонение от общите правила, се направи извод за подсъдност на облигационните искове за сметки между съделителите (вкл. с цена над 25 000 лв.) на районния съд, който разглежда производството по делба, на основание на чл. 341, ал. 1 от ГПК, която норма се явява специална и изключва действието на общото правило на чл. 104, т. 4, от ГПК.

1.5. По отношение на критериите за определяне на местната подсъдност на гражданските дела се направи извод *de lege lata*, че с измененията в ГПК от 2018 г. още два вида местна подсъдност, наред с подсъдността по местонахождение на имота и по местооткриване на наследството, са установени като задължителни – тези по чл. 113 и по чл. 115, ал. 2 от ГПК. Извод по аналогия на чл. 116 от ГПК беше направен по отношение на подсъдността на искове срещу малолетни, когато родителите имат регистриран постоянен адрес в различни населени места в районите на различни съдилища, като се прие, че в тези случаи местната подсъдност трябва да се определи по постоянния адрес на единия от родителите, по избор на ищеца. Друг извод *de lege lata* беше направен във връзка с изборната подсъдност по трудови дела по чл. 114 от ГПК, като се прие, че тя не намира приложение спрямо ответник – държавно учреждение, т.е. ищецът трябва да предяви иска съгласно чл. 108, ал. 2 от ГПК – пред съда, в чийто район е възникнало спорното правоотношение.

1.6. Във връзка с последиците от нарушаване на правилата на подсъдността на гражданските дела е анализирано правилото на чл. 270, ла. 4 от ГПК съгласно което решението на окръжния съд не може да бъде обезсилено само поради това, че искът е бил подсъден на районния съд. Прие се, че тази разпоредба визира само нарушаване на родовата подсъдност на делото, но не и други нарушения на подсъдността, поради което при нарушение на местната подсъдност – когато окръжния съд е разгледал дело подсъдно на районен съд в друго населено място, намиращо се извън съдебния район на окръжния съд, то първоинстанционното решение може да бъде обезсилено на това основание. Също така се прие, че въззивният съд трябва да обезсили решението въпреки разпоредбата на чл. 270, ал. 4 от ГПК, ако ответникът по иска е направил своевременно възражение за неспазване на правилата на родовата подсъдност, но само по исковете, за които законът установява под-

съдност на районен съд, независимо от цената на иска, с цел да се осигури по-достъпен за ищеца съд (каквито са изключенията по чл. 104, т. 4 от ГПК – дела за издръжка, за трудови спорове и за вземания по актове за начет).

1.7. Във връзка с обжалваемостта на актовете, постановени по въпроси на подсъдността, след анализ на разясненията в т. 9, буква „в“ от ТР 1/2013 се направи извод, че освен въззивно определение, с което се потвърждава определение на първоинстанционен съд за препращане на делото поради неподсъдност, на касационно обжалване подлежи и въззивно определение за отмяна на определение на първата инстанция, с което тя е приела, че делото ѝ е подсъдно (когато се е произнесла с изрично определение по въпроса за подсъдността на делото), защото в противен случай би се стигнало до преграждане на развитието на делото пред сезирания с иска съд.

2. Предложения de lege ferenda

Предложенията за подобряване на законодателството съдържащи се на съответното място в дисертационния труд могат да бъдат обобщени по следния начин:

2.1. В ГПК

чл. 16. (2) *Споровете за подведомственост между общите и административните съдилища се решават от състав съгласно чл. 130, ал. 5 от АПК.*

чл. 104. т. 6. *исковете, независимо от тяхната цена, съединени в една искова молба с иск, подсъден на окръжен съд, ако между предметите им съществува връзка.*

чл. 108. (2) *Искове срещу държавата и държавни учреждения, включително подразделения и клонове на последните, се предявяват пред съда, в чийто район е възникнало правоотношението, от което произтича спорът, освен в случаите по чл. 109 и чл. 110 и при упражнен избор по чл. 114. Когато то е възникнало в чужбина, искът се предявява пред надлежния съд в София.*

чл. 119. (2) *Възражение за неподсъдност на делото по чл. 108, ал. 2, чл. 109, чл. 113 и чл. 115, ал. 2 може да се прави от ответника и да се повдига служебно от съда до приключване на първото по делото заседание.*

чл. 270. (5) Ако граждански съд е разгледал дело, подведомствено на административните съдилища, след обезсилване на решението делото се препраща на надлежния съд и се смята за висящо пред него от деня на подаване молбата пред ненадлежния съд.

чл. 274. (2) Когато определенията по ал. 1 са постановени от въззивна инстанция, те подлежат на обжалване с частна жалба пред Върховния касационен съд, освен когато са постановени от окръжен съд като въззивна инстанция в производство, по което въззивното решение не подлежи на касационно обжалване съгласно чл. 280, ал. 3, в който случай те подлежат на обжалване пред съответния апелативен съд. Определенията по ал. 1, постановени от състав на Върховния касационен съд, подлежат на обжалване пред друг състав на същия съд.

2.2. В КМЧП

чл. 28. (1) Международната компетентност се проверява служебно.

(2) Определението на съда по този въпрос може да се обжалва с частна жалба по реда за обжалване на определенията по чл. 15 от ГПК

2.3. В ЗСВ

чл. 63. (9) Споровете за подведомственост между Върховния касационен съд и Върховния административен съд се решават от състав, който включва трима представители на Върховния касационен съд и двама представители на Върховния административен съд, чието определение е окончателно.

2.4. В АПК

чл. 130. (1) Административният съд решава сам дали образуваното дело подлежи на разглеждане от него, от друг съд извън системата на административните съдилища или от друг орган извън системата на съдилищата.

(2) Никой друг орган няма право да приеме за разглеждане дело, което вече се разглежда от съда.

(3) Въпросът дали образуваното дело подлежи на разглеждане от административния съд, от друг съд извън системата на административните съдилища или от друг орган извън систе-

мата на съдилищата може да бъде повдигнат при всяко положение на делото и служебно от съда.

(4) Ако намери, че делото не му е подведомствено, съдът го изпраща на надлежния орган. Разпореждането или определеността могат да се обжалват с частна жалба от страните и от органа, на който делото е изпратено. Когато делото се изпраща на друг съд извън системата на административните съдилища, то се смята за висящо пред него от деня на подаване на молбата пред административния съд.

(5) Споровете за подведомственост между общите и административните съдилища се решават от състав, включващ трима представители на Върховния касационен съд и двама представители на Върховния административен съд.

IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Подсъдност поради връзка между делата – В: Сборник с доклади от VII национална конференция на докторантите и постдокторантите и младите учени в областта на правните науки. С.: Институт за държавата и правото, 2017 г., с. 143 – 150, ISSN 2603-3011.
2. Подведомственост и арбитражуемост на спора по искиви дела – В: Сборник с доклади от XIII национална конференция на докторантите и постдокторантите и младите учени в областта на правните науки. С.: Институт за държавата и правото, 2023 г.
3. Последици от нарушаване на правилата на подсъдността. – Собственост и право, № 2, 2024 г., с. 23 – 31, ISSN 1312-9473;
4. Въпроси на задължителната местна подсъдност по ГПК. – Юридическо списание на Нов български университет, № 1, 2024 г., с. 133 – 142, ISSN 1314-5797.